

OSVRTI

Evan F. Kohlman,
Al-Qa'idin džihad u Evropi: afganistansko-bosanska mreža,
Naklada Ljevak, Zagreb, 2005.

U pravoj poplavi različitih tekstova koji se bave terorizmom kao globalnim problemom, a posebno takozvanim *islamskim terorizmom*,¹ koja se izlila stranicama časopisa, web-sajtovima i izlozima knjižara diljem svijeta, nakon 11. septembra 2001. godine i nakon objave rata ovoj pojavi koju je izrekao aktuelni američki predsjednik, nešto je teže odrediti poziciju historiografije i historičara. S jedne strane, u prilog opravdanju evidentne uzdržanosti historičara, imamo višetruko upitnu potrebu historijske distance, zatim nemalo dvojbene nalaz o nedovršenosti historijskog procesa tretiranog ovim tekstovima, te jednu bez sumnje ozbiljnu prepreku angažmanu historičara – nedovoljnu dostupnost relevantnih izvora. S druge strane, kao sediment iza ove poplave, neopterećena neophodnošću formalnih pretpostavki, a uveliko se koristeći historiografskim metodom, nastaje čitava jedna kvazihistoriografija. Izgrađujući se uporedo i istovremeno sa izvorima na koje se poziva, obiljem dnevnog materijala različitih medija i povremenim doziranim uplivom dokumenata - najčešće obavještajne provenijencije, ova kvazihistoriografija ulazi u prazan prostor koji joj ostavlja nauka, stvarajući jednu pretežno virtualnu sliku bliske prošlosti. Takve radove sa aspekta struke nije teško pokuditi. Nije ih teško, i ne opterećuje mnogo savjest historičara, ni ignorisati. No, nije moguće mirne savjesti ignorisati njihov neosporan javni i društveni uticaj.

Posebnu pažnju u ovome treba posvetiti takozvanim ekspertskim radovima, naravno u slučajevima kada oni poprime historiografske pretenzije i posluže se metodama svojstvenim historiografiji. Po pravilu, iza autora takvih radova stoje institucije (ili oni stoje ispred institucija) i strukture koje se, u ime država, profesionalno bave pitanjima terorizma i koje su u posjedu informacija i dokumenata zatvorenih za javnost, što povećava pretpostavke vjerodostojnosti njihovih rezultata, a time i uti-

---

¹ Sam termin je u dovoljnoj mjeri problematiziran kako sa aspekta samog korištenja religijske odrednice za ovu nesumnjivo negativnu pojavu, tako i sa aspekta upotrebe takve odrednice isključivo u slučajevima u kojima su počinioci zločina terorizma oni koji su, ili koji za sebe tvrde da su, muslimani. (op.aut.)

---

caja o kojem smo govorili. Ovi radovi često predstavljaju rezultat jednog nimalo naučnog manevra, pri kojem rezultati, nastali na posebnim i javno nedostupnim izvorima, često radom velikog broja ljudi unutar specijalizovanih institucija, bivaju aplicirani na konkretan prostor i vrijeme, unutar kojeg se zatim dobiveni rezultat rekonstruira podacima koji potiču samo iz otvorenih izvora, uz mjestimično pozivanje na neke neobjavljene dokumente. Tako se nastoji iz što dublje slike historijskog procesa izmodelirati željena kontura. Pri tome, iz našeg ugla gledanja, nisu u fokusu ocjene do kojih takav rad može doći u smislu prirode terorizma kao pojave, tog neupitnog zla našeg vremena, niti ocjene širine i načina funkcionisanja terorističke mreže, niti utvrđivanja njenih protagonista, već isključivo njegova moguća kvazihistoriografska dimenzija i njeno utvrđivanje kao takve.

Knjiga čiji prikaz ovdje dajemo uzoran je predstavnik takve literature. Njen autor, Evan F. Kohlman, predstavljen je kao analitičar terorizma, sa referencama savjetnika američkog Ministarstva pravosuđa i FBI-ja za područje međunarodnog terorizma, što su preporuke koje unaprijed ulijevaju povjerenje u analitičku i dokumentarnu vrijednost teksta kojeg potpisuje.

Struktura knjige i autorov način izlaganja pojačavaju akontativni utisak solidnosti kod čitaoca. Analitički precizno autor slaže sliku nastajanja strukture terorističke mreže u vremenu i prostoru, od početka afganistanskog rata, preko prvobitne, vjerskim osjećanjem solidarnosti pokrenute, stihije dolaska muslimanskih dobrovoljaca u Afganistan, do rađanja ideja čija je današnja personifikacija Osama bin Laden i organizacije koja je za svoj cilj uzela realizaciju te ideje, a čije je današnje ime Al-Qaida. U osnovi, Kohlman nema potrebu udaljavati se od već prepoznate idejne matrice Al-Qaide: ideje obnove islamskog halifata i borbe za oslobođenje islamskog svijeta od pune dominacije Zapada metodama oružane borbe i terora. U svom radu on se koncentriše na definisanje i analizu strategije ove organizacije i taktike kojom su realizirani njeni planovi u pojedinim etapama. Metode obuke, doktrina upotrebe i psihološki profil vojnika Al-Qaide, po njemu su utvrđeni u afganistanskom ratu i nisu se do danas bitno mijenjali. Za ovaj segment profiliranja oružane sile aktuelnog američkog neprijatelja broj 1, autor ne umanjuje zasluge CIA-e i njenih instruktora, ali i ne insistira na tome i ne pravi bilo kakve komparacije u tom pogledu. Na strateškoj ravni bavi se detaljnom analizom metoda regrutovanja, stvaranjem i funkcionisanjem mreže opće i finansijske podrške, i posebno naporima da se obezbjedi strateška osnovica, odnosno stvore odgovarajuća uporišta za napade na Ameriku i Zapadnu Evropu. U pogledu posljednjeg navedenog strateškog elementa, autor krucijalni značaj pridaje dolasku muslimanskih dobrovoljaca na bosansko ratište u periodu 1992-1995. godine. Za njega, što se prepoznaje i u naslovu knjige, taj događaj predstavlja stvaranje ključnog uporišta terorističke mreže za "napad na Zapad" i ostvarenje bitnog strateškog cilja Osame bin Ladena.

Na žalost, u prvom dijelu teksta koji se bavi nastajanjem mreže u njenoj predbosanskoj fazi nismo bili u mogućnosti autorovo, inače koncizno i uvjerljivo, izlaganje testirati na poznatim i provjerljivim faktima, na kojima bi se mogao uočiti kvazihistoriografski metod o kojem ovdje govorimo. Na sreću, to možemo učiniti u dijelu knjige u kojem se autor bavi učešćem stranih muslimanskih dobrovoljaca u odbrani Bosne i Hercegovine od agresije, a koji će pretpostavljamo biti i najinteresantiji bosanskom čitateljstvu i publici u neposrednom okruženju.

Nastojeći u svom analitičkom stavu zahvatiti sve slojeve predmeta analize, Kohlman prati nastajanje i razvojne faze strane mudžahedinske zajednice u Bosni i Hercegovini i utvrđuje načine i puteve njihovog dolaska u zemlju, socijalnu strukturu ovih dobrovoljaca i njihov društveni kontekst u zemljama iz kojih dolaze, organizaciju podrške njihovom dolasku i djelovanju. Pri tome drži bitnim i nastoji utvrditi, ili prije potvrditi, sve aspekte njihove aktivnosti u Bosni i Hercegovini stavljajući ih u suodnos sa lokalnim zajednicama, sa vojnim strukturama Armije Republike Bosne i Hercegovine, sa međunarodnim faktorima prisutnim tokom rata u Bosni i Hercegovini, te sa političkim strukturama zemlje. To čini, kako smo već istakli, ne pozivajući se i ne otkrivajući stvarne izvore na osnovu kojih je izvukao svoje zaključke. Našu tvrdnju neće biti teško dokazati već na ograničenom broju primjera koje ćemo dati u ovom tekstu, a na kojima će se vidjeti kako autor na podlozi faktografije kojom ne vlada naizgled gradi strukturu koja ga zanima, a da pri tome takvi faktografski promašaji ne utiču na konzistentnost gradnje te strukture. Po nama, zato što na ovoj faktografiji i na deklariranim izvorima nije ni izgrađena. Pri tome je, bila mu to namjera ili ne, koristeći široko historijsku podlogu posljednjeg bosanskog rata, napisao i jednu njegovu historiju. Pišući od početka do kraja uvjerljivim i samopouzdanim stilom, bez izraženih dilema i otvorenih pitanja, sa čvrstom geostrateškom perspektivom ali i mnoštvom plastičnih detalja kojima utvrđuje događaje, aktere, vremena i mjesta događanja, piše jednu, za širi i neupućen krug čitalaca, naizgled ozbiljnu historiju. Zašto mislimo da je po srijedi, ipak, jedna kvazihistorija? Kakvo je u stvari njegovo poznavanje historijskog procesa o kojem piše, šta su izvori njegove spoznaje i kako se autor odnosi prema faktima koje utvrđuje?

U suštini, Kohlman se ne zanima i ne istražuje mnogo uzroke i karakter rata o kojem piše. U cijelom historijskom zbivanju, čiju sliku stvara na stranicama svoje knjige, ne nalazi potrebnim dati mnogo mjesta nikome i ničemu što nema namjeru ili nije u stanju napasti Ameriku. Kao američki građanin on svakako zaslužuje priznanje za ovakav svoj pristup, no kao autor izlaže se riziku da sam prouzrokuje sumnje u vjerodostojnost svojih zaključaka. Aplicirajući šemu Al-Qaidinog djelovanja, koju je već definisao, na situaciju u Bosni i Hercegovini, on najviše pažnje posvećuje djelovanju tragične pozicije u kojoj su se našli bosanski muslimani na mobilizaciju radikalnih islamskih krugova u svijetu, na pitanju organizovanja pomoći svojim isto-

vjernicima suočenim sa opasnošću fizičkog uništenja, čiji aspekt predstavlja i dolazak dobrovoljaca povezanih sa ovim krugovima na bosansko ratište. Pri tome propušta primjetiti da ova bosanska tragedija nije u pogledu solidarnosti ujedinila samo radikalne islamiste, već, kao rijetko šta, cijeli islamski svijet: siromašne i bogate muslimane, opozicijske pokrete i vlade, uključujući i najpouzdanije američke saveznike među njima (zanimljivo je primjetiti da je otvorena podrška izostala jedino od strane u to vrijeme najljućih američkih neprijatelja: Iraka i Libije). Širok i snažan pokret osude zločina koji se dešavao u Bosni i solidarnosti sa žrtvama i njihovom borbom za vlastito preživljavanje, dešavao se istovremeno i na Zapadu. Tako širok kontekst Kohlman mehanički sužava na nešto ne više od inicijalne kapsle realizacije jedne od, po njemu, najbitnijih faza Al-Qaidine strategije.² Time ne želi samo održati fokus svog izlaganja, već od očiju svog čitaoca sakriti očitu i logičnu činjenicu da se, iz tako velike i iskrene podrške islamskog svijeta, moglo desiti da među muslimanima koji su došli u Bosnu da bi se borili, bude mnogo onih koji su, u svojoj želji da pomognu, bili iskreni i bez drugih namjera, i kojima ni na kraj pameti nije bila ideja da nakon te borbe nastave postavljati bombe i otimati avione po svijetu. Ne sporeći i ne polemišući sa činjenicom da je u nekim od tih glava, svakako, bilo ovakvih planova, mislimo da je ova bezobrazno smjela generalizacija olakšala autoru konstrukciju teksta, ali ga nije učinila vjerodostojnijim. S druge strane, on takvim pristupom naknadno problematizira suštinu rata u Bosni i Hercegovini, njegove aktere i njihove političke pozicije. Tako bosanska tragedija, ako se u njoj prepoznaje nešto iz čega je proizašla opasnost za Zapad, prestaje biti tragedija i historijska drama žrtava i postaje tema koju treba istraživati isključivo u pravcu naknadnog utvrđivanja odgovornosti žrtava zbog prihvatanja nečije, takođe naknadno diskreditirane, pomoći. Ovakve rezultate autorovog pristupa neće izmijeniti ni njegova velikodušna konstatacija da *dio krivnje za dolazak stranih mudžahedina u Bosnu treba pripisati i zapadnim vladama, jer nisu ugroženima pružili drugu mogućnost.*³

Biografske podatke zanimljivih mu ličnosti, osnovne i one vezane za učešće u ratu u Bosni, autor uglavnom preuzima sa web stranica i drugih propagandnih publikacija radikalnih grupa koje istražuje. Ovo su mu i važni izvori za rekonstrukciju vojnih operacija, koliko vrijedni pokazaćemo nešto kasnije na nekoliko primjera u ovom tekstu. Ni u korištenim podacima o ličnostima, autor nije napravio potrebnu ogradu od činjenice da se u najvećem broju radi o posmrtnim slovima, uobičajeno punim pohvala i, naravno, pretjerivanja. Ove široko korištene izvore dopunjava povremeno zapisnicima sa saslušanja svjedoka pred američkim sudovima, tran-

---

² str. 76³ str. 279

skriptima presretnutih razgovora od strane američkih obavještajnih službi, izjavama američkih agenata i sličnim izvorima. Interesantno je da autor, koristeći dnevnu štampu i agencijske vijesti kao izvore, ne čini to u mjeri u kojoj bi se moglo očekivati. No, da ipak nije potrošio mnogo svog dragocjenog vremena na njihovom odabiru i kritičkoj ocjeni, vidi se po tome što koristi Tanjugove vijesti kao izvore za događaje u Bosni tokom rata.

Kao jedan od najvažnijih i najčešće korištenih kanala za ulazak stranih muslimanskih dobrovoljaca u Bosnu i Hercegovinu, ali i za organizovanje svih vidova podrške njihovom djelovanju, autor označava razne humanitarne organizacije. Nalazeći u djelovanju islamskih humanitarnih organizacija generalno gotovo puki teroristički paravan, njegovo izlaganje djeluje zastrašujuće u otkrivanju dubine zavjere, sve dok se samo ne otkrije u komičnom neznanju stvarnih značenja pojmova i pojava kojima se bavi. Tako jednu egipatsku humanitarnu organizaciju pribraja terorističkim pomagačima jer je utvrdio da je ova u Bosni, osim izbjeglicama i siročadi, humanitarnu pomoć davala i porodicama šehida.⁴ Naravno da je ovdje riječ o tradicionalnom nazivu za svakog poginulog muslimanskog borca, nazivu koji su Bošnjaci oživjeli u svom jeziku početkom agresije 1992. godine, i koji je i danas u upotrebi, od svakodnevnog govora do zakonodavstva. U njemu nema ničega tajanstvenog i zavjereničkog. Naravno, nije nam namjera tvrditi da se ta, ili bilo koja druga organizacija u Bosni i Hercegovini u toku rata, jeste ili nije bavila ili planirala baviti nekakvom subverzivnom djelatnošću, to nas ovdje jednostavno ne interesuje. Kažemo jedino da se takav zaključak nije mogao izvući iz činjenice da je ista davala pomoć porodicama šehida. No, američki ekspert nije samo uzeo sebi slobodu da prilično ležerno pristupi interpretaciji činjenica koje je utvrđivao, već je propustio priliku da navede i one koje je, bez ikakve sumnje, također utvrdio, a koje uopće nisu bez značaja za interpretaciju činjenica kojima se bavio. Mislimo prije svega na neupitnu činjenicu da su humanitarne organizacije, i islamske i kršćanske, i istočne i zapadne, i sve druge, korištene kao kanal za dolazak u Bosnu i Hercegovinu i djelovanje u njoj od strane svih faktora, a prije svega od strane raznih obavještajnih službi, koji nisu mogli doći ili im nije odgovarao dolazak zvaničnim diplomatskim ili vojnim kanalima. Drugi načini dolaska i kretanja zemljom, osim navedenih, s obzirom na stanje turizma tih ratnih godina, nije bio zamisliv.

Za djelovanje islamskih humanitarnih organizacija autor veže i svoj osvrt na napore dijela ovih dobrovoljaca na ostvarenju jednog od njihovih deklariranih ciljeva, oživljavanju vjerskog osjećanja među Bošnjacima. Nije tajna da je bilo misionarenja u formi islama kakva se u Bosni u vijekovima trajanja njene islamske tradicije nije

---

⁴ U originalu: "obiteljima shuhadaa (gerilaca mučenika)", str. 73

---

practicirala i da je to misionarenje, osim što je imalo skromne rezultate i mali domet, ponekad poprimalo nespretne i nesretne forme. Dobro poznavanje ove pojave dragocjeno je za razumijevanje aspekata rata u Bosni i Hercegovini o kojima je ovdje riječ, za ocjenu stvarne i potencijalne uloge i značaja stranih muslimanskih dobrovoljaca u njemu. Ne bi se moglo ocjeniti baš dobrim poznavanje autora koji u bitnu rezultantu tog odnosa svodi konstataciju da se miještani nisu dali nagovoriti da odustanu od svinjetine, a da su mnoge Bošnjakinje odbile nositi hidžab,⁵ što bi valjda imalo značiti da im je ova vrsta mesa i dan danji redovno na trpezi, a da je nekad neko svim Bošnjakinjama naredio da nose hidžab, ali su mnoge od njih eto, u teškom ratnom vremenu i pod fundamentalističkim pritiskom, to hrabro odbile.

Uprativši islamske fundamentaliste prilikom njihovog dolaska džipovima humanitarnih organizacija u Bosnu u ljeto 1992. godine, sve usput šireći svoje učenje među Bošnjacima, autor konstatuje da je *inozemna bošnjačka brigada* već u jesen te godine *sakupljala različite elemente u međunarodnu arapsko-afganistansku mrežu*.⁶ U toku posljednjeg rata u Bosni, u Armiji RBiH ili van nje, nije nikada postojala nikakva *inozemna bošnjačka brigada*. Utvrditi i naglasiti razliku između brigade i odreda, nižeg organizacijskog tipa jedinice, kakva je bila jedinica u kojoj su se u najvećem broju koncentrisali strani borci u redovima Armije RBiH od avgusta 1993. godine, nije samo pitanje forme i ratne formacije. Razlika nije samo u broju ljudi koje je jedinica mogla imati, već i u njenim borbenim, operativno-taktičkim mogućnostima i time, naravno, mogućnostima političkog i vjerskog značaja i uticaja. No, jasno je da vam takvo razlikovanje prestaje biti nužno ako se osmjelite, kao što to čini Evan F. Kohlman, zaključiti kako su ti i takvi Bin-Ladenovi sljedbenici već početkom 1993. godine *u Bosni imali uporište iz kojeg su mogli napasti meki trbuh Zapadne Evrope i Sjedinjenih Država*, i to dokažete činjenicom da je već 26. februara te godine odjeknula prva eksplozija u Svjetskom trgovačkom centru u Njujorku. Jave li vam se eventualne nedoumice u pogledu logičnosti ovakvog zaključka, autor vas neće dugo ostaviti u njima i ponudiće ključnu vezu: u jednom islamskom centru na tlu Amerike, neposredno prije ovog terorističkog napada, održana je *Konferencija o solidarnosti sa BiH* na kojoj je javno predavanje održao slijepi šejh Omer Abdel Rahman.⁷ Impresivno.

Na prvi pogled bi se reklo da je autor neozbiljan i sklon pretjerivanju. Mi nećemo podržati takvo mišljenje, jer se radi očito o procjeni snage, širine i efikasnosti Bin-Ladenove mreže dobivenoj na sasvim drugom materijalu, koji i nije nužno

---

⁵ str. 149

⁶ str. 53

⁷ str. 95-98

morao biti vezan za prostor i vrijeme o kojem Kohlman piše u svojoj knjizi. Kada ih pokušava rekonstruisati na materijalu iz historije agresije na Bosnu i Hercegovinu koji slabo poznaje, dobijamo utisak pretjerivanja. Kao kada neobičan značaj pridaje činjenici da se sedam mudžahedina pridružilo bosanskoj jedinici od 2.000 ljudi u navodnom pokušaju deblokade Sarajeva u oktobru 1992. godine.⁸ On iz ovog učešća šačice stranaca u masi bosanske vojske (pretpostavljamo da je i autor mislio na mnogo veći broj združenih bosanskih snaga, kada već navodi spremnost komandanta pomenute jedinice da u deblokadi pogine 10.000 ljudi) uočava i moguće međunarodne komplikacije situacije oko Sarajeva. Njegov bi se zaključak teško mogao opravdati činjenicama na koje se poziva, čak i da su one tačne, a nisu, ni jedna. Niti je događaj o kojem govori bila operacija deblokade Sarajeva, niti su se borbe u blizini sarajevskog aerodroma, o kojima se zaista radi, odvijale u oktobru mjesecu 1992. godine, niti je komandant na kojeg se poziva⁹ komandovao jedinicom od 2.000 ljudi, niti je njegova izjava o 10.000 poginulih data u vrijeme i u kontekstu borbi o kojima je riječ.

Kada govori o aktivnostima mudžahedina (sa *bošnjačkim islamistima*) u Goraždu u septembru 1992. godine,¹⁰ piše na osnovu potpunih izmišljotina. Nikada, na strani Armije RBiH, nije bilo nikakvih stranih boraca na području Goražda u toku cijelog rata, a ne samo u septembru 1992. godine. Na ovom prostoru nije bilo, za cijelo to vrijeme, ni bošnjačkih jedinica sa naglašenim islamskim imidžom. Kako su onda mogli, kada ih tamo nije bilo, i to iz skućene enklave sa masom istočno-bosanskih prognanika kojoj je bila namjenjena sudbina slična Srebrenici, presjecati ceste između Sarajeva i regije pod srpskom vlašću, usput čineći nasilje protiv mjesnih kršćanskih građana?

Na drugom mjestu takođe izmišlja novu grupu mudžahedina, koja je navodno početkom 1992. godine poslana na visove Bjelašnice, koju su kao napali 7. novembra i čak ustvrdili *da dobro napreduju*. Bjelašnicu su, po Kohlmanu, opet kao koristili Mladićevi vojnici *tijekom rata* kao dobre i lahko branjive artiljerijske položaje. No, ove borbe navodnih stranih mudžahedina neće biti uspješno okončane sve do avgusta (autor ne navodi koje godine, ali je za pretpostaviti da misli na 1993) kada će se srpske snage povući, ne pred vojnom vještinom mudžahedina, već pred prijetošću NATO-a da će vojno djelovati da prekine opsadu Sarajeva.¹¹ Mudžahedini su u ovoj priči izmišljeni, a svi događaji pomiješani do besmisla. Nikakvi mudžahedini

---

⁸ str. 82

⁹ Radi se o Zulfikaru Ališpagi Zuki, komandantu specijalnog odreda "Zulfikar" (op.aut.).

¹⁰ str.77

¹¹ str.87

---

nisu poslani na visove Bjelašnice. Čak i da ih je bilo, nije bilo nikakve potrebe slati ih na Bjelašnicu, koja je u to vrijeme bila čvrsto u rukama vojnika Armije RBiH. U ljeto 1993. godine mudžahedini su mogli napadati visove Bjelašnice samo ako ih je bilo u sastavu Mladićeve vojske, koja je u to vrijeme zaista napadala tu planinu i uspjela je zauzeti početkom avgusta. Uskoro su je i napustili, prepuštajući je kontroli snaga UN-a, ne zbog prijetnji bombardovanjem, nego zbog stvaranja uslova za nastavak jedne od faza političkih pregovora o rješenju bosanske krize koja je Karadžiću nagovještavala povoljan ishod. Autor je u priču uveo vjerovatno operaciju bosanske vojske s kraja 1992. godine poznatu pod nazivom *Koverat-92*, koja se i nije odigrala na visovima Bjelašnice, i pomješao je sa operacijom srpske vojske iz naredne godine poznatom pod nazivom *Lukavac-93*, koja se jednim svojim dijelom jeste tamo odigravala. Zatim je vremensku prazninu od nekih osam mjeseci zgodno ispunio stalnim napadima nepostojećih mudžahedina, stavljajući tako njima (dakle, Al-Qaidi) u ruke stvarni ključ bosanskog rata: kontrolu Sarajeva.

Predhodni primjer nije jedino mjesto koje svjedoči o tome da je Kohlman u svom istraživačkom postupku koristio vremeplov. Tako navodi da je zapovjednik operativne grupe *Bosna* u Žepču i Zavidovićima za operaciju *Uragan-95* angažovao elitne jedinice, među kojima je bio i odred *El-Mudžahidin*.¹² Operacija na koju se poziva jeste operacija 2. korpusa Armije ARBiH iz septembra 1995. godine. Operativna grupa *Bosna*, dok je postojala, nije bila u sastavu tuzlanskog, već zeničkog 3. korpusa Armije RBiH. U vrijeme kada je njen komandant navodno angažovao elitne jedinice, među kojima i pomenutu, ova operativna grupa već više od pola godine nije postojala. Uz to je, po autoru, ova vojna formacija, u vrijeme kada nije postojala, u okviru operacije koju nikada nije vodila, preko vremenskog razmaka od šest mjeseci, napala istovremeno ciljeve na dvije prilično udaljene planine: Ozrenu i Vlašiću, koje su mudžahedini u jurišu zauzeli.

Evan F. Kohlman našao je da prethodno opisani vojni uspjesi nisu zadovoljili Arape, pa su produžili dalje i zauzeli grad Maglaj, koji je za mudžahedine imao poseban značaj jer ga je osnovalo Otomansko carstvo.¹³ Osim što ovo nije tačno, nije ni najjasnije, iz autorove perspektive, zašto bi uopće mudžahedini napadali grad koji je cijelo vrijeme bio pod kontrolom bosanske vlade. Zatim zašto bi vehabitski Arapi, radikalni kakvim ih prikazuje, imali pozitivnu, umjesto vjerovatne negativne, motivaciju u nečemu što je osmansko nasljeđe. Čak i da su je imali, po čemu bi se onda Maglaj izdvajao od drugih bosanskih gradova, kada ih je gotovo sve osnovalo Otomansko carstvo.

---

¹² str. 173¹³ str. 174

Činjenice ne ometaju previše Kohlmana u njegovom stvaralačkom naporu ni kada se bavi poslijeratnim vremenom. Govoreći očito o vojnoj paradi u Zenici u decembru 1995. godine, on tvrdi kako je 10.000 bosanskih vojnika i *savezničkih elitnih postrojbi među kojima su bili strani mudžahedini*, prošlo ispred Izetbegovića i njegovih zapovjednika uzvikujući Allahu Ekber i *američki nas tenkovi neće zaplašiti*.¹⁴ Ova parada, kojom je obilježena treća godišnjica 3. korpusa Armije RBiH, održana je pred velikom masom građana Zenice. Snimana je velikim brojem kamera, a snimci su emitovani u informativnim i opširnim specijalnim emisijama na bosanskoj državnoj i lokalnoj zeničkoj televiziji. Niko od tolikog broja očevidaca na njoj nije mogao uočiti nikakve *savezničke elitne postrojbe među kojima su bili strani mudžahedini*, jer ih nije ni bilo. Bosanski vojnici jesu na toj paradi, kojom je obilježen i kraj rata, izvikivali svoj tradicionalni ratni poklič Allahu Ekber, što se jako dobro i glasno čulo. No, niko nije čuo, niti je mogao da čuje da su izvikivali nešto kao *američki nas tenkovi neće zaplašiti*. Tako blesav slogan na bosanskom jeziku nije moguće ni izgovoriti u ritmu vojničke koračnice, a i da jeste, ostaje najvažnije pitanje: kakvog bi uopće razloga imali da tako nešto izvikuju.

Optužujući nešto kasnije Izetbegovića da je odbijanjem da odmah nakon okončanja rata protjera sve strane muslimanske dobrovoljce iz Bosne i Hercegovine ne samo narušio Dejtonski mirovni sporazum, već i uplašio evropske i američke poslovne ljude i *ugrozio stoljeća međunarodne trgovine i poslovanja u jugoistočnoj Evropi*, jer je, po njemu, *čak i u ranim danima Otomanskog carstva Bosna imala uvijek koristi od svog strateškog položaja kao ključno mjesto zapadnjačkih trgovačkih puteva*,¹⁵ Kohlman nam se preporučuje i kao ekspert za opću historiju. Posljednju ocjenu historijske uloge Bosne kao ključnog mjesta zapadnjačkih trgovačkih puteva može osporiti svaki prosječno marljiv bosanski srednjoškolac, bez razlike po kojem nastavnom planu i programu uči historiju, istoriju, povijest. Predstavnicima istog, pa i mlađeg školskog uzrasta, bi bili dovoljni za osporavanje i prethodeće joj ocjene o plašenju evropskih i američkih poslovnih ljudi, jer i oni vide da ni njih, ni njihovog kapitala, nema u Bosni ni danas, kada evidentno nema ni Izetbegovića, ni navodne radikalno-islamske prijetnje.

Na kraju ovog poduhvata dokazivanja jedne teze na drugom materijalu u odnosu na onaj na kojem je izgrađena, autor je vjerovatno uviđajući i sam prejak kontrast između činjenica historijskog zbivanja o kojima govori i zaključaka u vezu s kojim ih dovodi, postavio korektivni filter u formi pitanja *bi li Bošnjaci izdržali protiv hrvatske i srpske navale da im na početku nisu pomogli problematični strani mudžaha-*

---

¹⁴ str. 205¹⁵ str. 274

---

dini? Kao dokaz potrebnog negativnog odgovora uzeo je izjavu još jednog eksperta za Bosnu i Hercegovinu, Richarda Holbrooka i njegovu navodnu tvrdnju da Bošnjaci vjerovatno *ne bi preživjeli* bez strane pomoći afganistanskih Arapa i drugih članova stranog odreda mudžahedina.¹⁶ To jednostavno nije tačno. Armija RBiH je najveći broj svojih bitaka vodila, pobjeđivala i gubila, bez ikakvog učešća odreda stranih islamskih dobrovoljaca. No, i da nije, ako prihvatimo maksimalno procijenjeni ukupan broj od nekoliko hiljada ovih boraca koji su u svim periodima rata, ma koliko dugo, boravili u Bosni, ne potencirajući činjenicu da borbeni dio jedinice o kojoj je riječ nikada nije prešao cifru od nekoliko stotina, stranih i bošnjačkih, boraca, jasno je da oni u armiji koja je brojala preko 250.000 vojnika nisu fizički mogli značiti presudnu supstancu. Sve da su odreda bili krilati mitski junaci, i makar to tvrdio Richard Holbrooke.

Ovih nekoliko primjera smatramo dovoljnim da bi se pokazala neutemeljenost knjige u stvarnosti historijskog zbivanja i njena vjerovatna utemeljenost u stvarnosti aktuelnih interesa američke obavještajne zajednice. Bavljenje drugim sličnim ilustracijama autorovog metoda, kao i osvrt na neke opće zaključke do kojih je na osnovu takvog metoda došao, držimo izlišnim trošenjem malog prostora koji ovakav osvrt podrazumijeva. Nadamo se da smo, na kraju, jednim dijelom pokazali i utemeljenost potrebe da se bosansko-hercegovačka historiografija, ako još uopće postoji, najzad prihvati svog posla. ■

Mesud Šadinlija

---

¹⁶ str. 277